

МОВАЗНАЎСТВА
LINGUISTICS

УДК 811.161.3'373.46
<https://doi.org/10.29235/2524-2369-2019-64-3-330-338>

Паступіў у рэдакцыю 17.10.2017
Received 17.10.2017

Г. І. Кулеш

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Мінск, Беларусь

**МОВА ЮРЫДЫЧНЫХ ТЭКСТАЎ ЯК АБ'ЕКТ ДАСЛЕДАВАННЯ
Ў ЛІНГВІСТЫЦЫ І ЮРЫСПРУДЭНЦЫ**

Анотацыя. Показано состояние исследованности лингвистических особенностей белорусскоязычных юридических текстов в сравнении с достижениями польской, российской и украинской юридической лингвистики. Утверждается, что формирование лингвистических средств права не может полностью базироваться на теоретических основах, созданных в других, даже близкородственных языках. Для полноценного использования белорусского языка в юридической сфере и перехода к обязательному официальному опубликованию правовых актов на обоих государственных языках важно создать научно обоснованные лингвистические требования к белорусскоязычным законодательным актам на основе изучения основных закономерностей и тенденций формирования, развития и функционирования национальных стилообразующих средств. Источник фактического материала для такого изучения – многочисленные белорусскоязычные тексты юридического содержания XX в. Автор подчеркивает необходимость присоединения к интеграционным процессам в развитии научных знаний, что должно реализоваться в развитии новой для белорусистики интегрированной дисциплины – юридической лингвистики.

Ключевые слова: официально-деловой стиль, язык права, изучение языка права, белорусскоязычный юридический текст, правовая терминология, национальные особенности стилообразующих средств, юридическая лингвистика

Для цитирования: Кулеш, Г. І. Мова юрыдычных тэкстаў як аб'ект даследавання ў лінгвістыцы і юрыспрудэнцы / Г. І. Кулеш // Вес. Нац. акад. навук Беларусі. Сер. гуманіт. навук. – 2019. – Т. 64, № 3. – С. 330–338. <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2019-64-3-330-338>

H. I. Kulesh

Belarusian State University, Minsk, Belarus

**LANGUAGE OF LEGAL TEXTS AS AN OBJECT OF STUDY
IN LINGUISTICS AND JURISPRUDENCE**

Abstract. The article shows the state of research on linguistic features of Belarusian legislation in comparison with the achievements of Polish, Russian and Ukrainian legal linguistics. It is stated that formation of linguistic legal means can't rest completely on theoretical foundations created in other languages, even in sister languages. For full use of the Belarusian language in legal domain and for transition to mandatory official publication of legal acts in both official languages it is important to create scientifically grounded linguistic requirements for Belarusian legislative acts on the basis of studying the basic laws and tendencies of formation, development and functioning of national style forming agents. The actual material source for this study are numerous Belarusian texts of legal content of the XX-th century. The author emphasizes the necessity of connection to the integration processes in scientific knowledge development, which should be realized during the development of a new Belarusian integrated discipline – legal linguistics.

Keywords: official style, legal language, legal language study, Belarusian legal text, legal terminology, national features of style-forming agents, legal linguistics

For citation: Kulesh H. I. Language of legal texts as an object of study in linguistics and jurisprudence. *Vestsi Natsyional'най akademii navuk Belarusi. Seryia humanitarnykh navuk = Proceedings of the National Academy of Sciences of Belarus. Humanitarian Series*, 2019, vol. 64, no. 3, pp. 330–338 (in Belarusian). <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2019-64-3-330-338>

Уводзіны. Даследаванне юрыдычных тэкстаў мае дыяхронны і сінхронны кірунак. Вынікі вывучэння мовы старабеларускага юрыдычнага пісьменства прадстаўлены ў работах А. І. Жураўскага, Л. М. Шакуна, у дысертацыйных даследаваннях У. В. Анічэнкі, І. І. Крамко, У. М. Лазоўскага, Г. У. Паповай, Н. В. Паляшчук, М. А. Новіка, В. Э. Зіманскага, Ж. І. Яромы, В. У. Міцкевіч, В. А. Клімковіч. Вывучэнне лінгвістычных рыс беларускамоўных заканадаўчых тэкстаў сучаснага перыяду прадвызначыла і абумовіла неабходнасць устанавіць ступень іх даследаванасці папярэднікамі аўтара гэтай публікацыі. Асэнсаваць і ацаніць узровень распрацаванасці тэмы, акрэсліць найбольш важныя задачы заснавання і развіцця ў беларусістыцы юрыдычнай лінгвістыкі запатрабавала параўнання навуковых набыткаў беларускіх даследчыкаў і іх калег у іншых, найперш суседніх, славянамоўных краінах.

Вывучэнне мовы юрыдычных тэкстаў у Беларусі. Першыя публікацыі аб лінгвістычных асаблівасцях заканадаўчых тэкстаў і юрыдычнай тэрміналогіі новага перыяду пачалі з’яўляцца ў 1920-я гг. Пачынальнікамі выступілі правазнаўцы Л. Акіншэвіч, Ф. Гаўзэ, М. Грэдынгер, М. Гуткоўскі. Публікацыі мелі практычны характар, былі накіраваны на ўдасканаленне лінгвістычнай культуры беларускамоўных законаў і на выпрацоўку і развіццё беларускай юрыдычнай тэрміналогіі. У прыватнасці, дакладнасць перакладу на беларускую мову Грамадзянскага працэсуальнага (ГПК-30) і Грамадзянскага (ГК-32) кодэксаў прасочана ў публікацыях М. Грэдынгера. Аўтар прыводзіць прыклады недакладнай перадачы пэўных тэрмінаў і выразаў і прапануе свае, больш адэкватныя, на яго меркаванне, варыянты. Напрыклад, рускае словазлучэнне *договор займа* М. Грэдынгер лічыць правільным перакласці як *дагавор пазыкі*, а не *дагавор пазычкі*, паколькі *заем* мае эквівалент *пазыка*, а *пазычка* – гэта адпаведнік рускага слова *ссуда* [1, с. 37]. Ужыты ў ГК-32 адпаведнік *сімуляцыйныя здзелкі*, на меркаванне М. Грэдынгера, «малазразумелы для рабочых і сялян, лепей было б перакласці тэрмін *притворные сделки* пры дапамозе няхітрага беларускага слова “прыкідлівыя здзелкі” або яшчэ больш проста – праз “прытворныя здзелкі”» [1, с. 35].

Звяртаецца ўвага і на такую загану, як варыянтнасць абазначэнняў аднаго і таго ж паняцця ў беларускіх тэкстах кодэксаў. Напрыклад, дзеяслоў *возбуждать* (іск, справу) у ГПК-30 меў такія перакладныя эквіваленты: *падумаць*, *узбуджаць*, *пачынаць* [2, с. 82]. Складанасць для перакладу ўяўлялі і ўстойлівыя выразы юрыдычнага зместу. Перакладчыкі не заўсёды знаходзілі да іх паўнаватарныя заменнікі. Напрыклад, у ГК-32 неаднаразова сустракаецца выраз *под страхом недействительности*, які, як пісаў М. Грэдынгер, «гучыць вельмі выразліва», а перакладчыкі замяняюць яго «слабенькім, вялым абаротам “каб не было вынікаў...”, “каб не быць неправдзейным” і г. д., што, зразумела, зусім не робіць пажаданага ўражання» [1, с. 38]. На жаль, прафесар не прапануе ніякага больш адпаведнага варыянта. На нашу думку, эквівалентам да гэтай юрыдычнай ідыёмы можна выкарыстоўваць выраз *пад страхам неправдзейнасці*. Полісемант *недействительность* у гэтым выпадку мае значэнне ‘адсутнасць/наяўнасць юрыдычнай (законнай) моцы’.

Кароткія заўвагі аб некаторых лінгвістычных якасцях перакладзеных на беларускую мову ў Маскве і апублікаваных у «Вестнике ЦИК, СНК и СТО» тэкстаў законаў (з сярэдзіны 1923 г. законы СССР перакладаліся на 6 моў, у тым ліку і на беларускую, і публікаваліся ў названым выданні) змяшчаюцца ў дакладзе М. Гуткоўскага на пасяджэнні Юрыдычнай секцыі Навуковага таварыства пры БДУ ў лістападзе 1926 г., пазней апублікаваным у «Працах БДУ». У прыватнасці, аўтар падкрэсліваў «нявытрыманасць тэрміналогіі» і адзначаў, што «яшчэ горшая справа са стылем тэксту беларускіх законаў. Перакладчык трымаў перад сабою расійскі тэкст законаў і слова ў слова падстаўляў да яго беларускія словы, хаця гэта вельмі часта ішло насуперак вымаганьням беларускага сынтаксу» [3, с. 87]. А ў артыкуле «Утварэнне законаў у БССР» М. Гуткоўскі адзначае надзвычай вялікую ролю Камісіі заканадаўчых праектаў (пазней – Падрыхтоўчая камісія) пры СНК БССР ва «ўтварэнні праўнае беларускае мовы» [4, с. 222].

Публікацыі Л. Акіншэвіча і Ф. Гаўзэ – своеасаблівыя рэцэнзіі на выдадзены ў 1926 г. у серыі «Беларуская навуковая тэрміналогія» слоўнік «Тэрміналогія права». Падкрэсліваючы «глыбока станоўчы факт стварэння і развіцця беларускай юрыдычнай тэрміналогіі», Ф. Гаўзэ піша, што такая вялікая праца не можа быць зроблена адразу зусім бездакорна і, «не спыняючыся на многалікіх вартасцях распрацаванай тэрміналогіі», разглядае некаторыя «спрэчныя моманты»,

выяўленыя ім у слоўніку [5, с. 28]. У прыватнасці, ён адзначае, што сустракаюцца выпадкі, калі адзін тэрмін называе некалькі паняццяў (*уплыў* азначае і *воздействие*, і *влияние*); што некаторыя тэрміны пры перакладзе атрымліваюць іншы сэнс (напрыклад, *домашний договор* – *хатні дагавор*, у той час як «домашний» у даным выпадку азначае «неформальны»); што некаторыя міжнародныя тэрміны беспадстаўна, са скажэннем сэнсу замяняюцца на беларускія («чэк» перакладаецца словам «квіт», хоць гэта слова мае зусім іншае значэнне» [5, с. 25]).

Падобныя заўвагі выказваў і Л. Акіншэвіч. Акрамя гэтага, у яго публікацыі ёсць слушнае меркаванне наконт таго, што варта было б у слоўнік уключыць не толькі паасобныя тэрміны, але і тэрміналагічныя словазлучэнні, тыповыя выразы юрыдычнай мовы, юрыдычную фразеалогію, як гэта робіць украінскі слоўнік, маючы на ўвазе «Російско-український словник правничое мови», выдадзены ў 1926 г. Украінскай акадэміяй навук. Указвае аўтар публікацыі і крыніцы, з дапамогай якіх можна ў будучым пашырыць склад беларускай юрыдычнай тэрміналогіі: артыкулы і іншыя працы на юрыдычныя праблемы; законы, выдадзеныя па-беларуску; лекцыі ва ўніверсітэце, калі выкладанне паступова пройдзе на беларускую мову [6, с. 195].

Цікава, што названыя публікацыі да нашага часу не страцілі сваёй вартасці. Сведчаннем гэтаму могуць быць спасылкі на прыведзеныя ў іх звесткі ў цяперашніх навуковых і навучальных выданнях. Напрыклад, аўтары дапаможніка «Гражданский процесс. Общая часть», характарызуючы гісторыю развіцця заканадаўства і навукі грамадзянскага працэсуальнага права ў Рэспубліцы Беларусь, спасылаюцца на ацэнку перакладу ўпершыню апублікаванага на беларускай мове ГПК-30, дадзенаю М. Грэдынгерам: «Пераклад на беларускую мову быў зроблены малакваліфікаванымі юрыстамі, таму ў тэксце змяшчалася шмат памылак і адступленняў ад арыгінала» [7, с. 49].

Даследаванні юрыстаў па праблемах мовы заканадаўства (як у мінулым стагоддзі, так і ў наш час) звязаны ў асноўным з тэрміналогіяй. Гэта найбольш даступная частка лінгвістычнай сферы для спецыялістаў і разам з гэтым – аснова мовы права. І сучасныя правазнаўцы, пішучы аб мове законаў, часцей за ўсё звяртаюцца да праблем, звязаных з тэрміналогіяй (або шырэй – з юрыдычнай лексікай), успрымаючы яе як элемент юрыдычнай тэхнікі. На беларускамоўным матэрыяле публікацыі правазнаўцаў адзінкавыя. У іх прапануюцца некаторыя юрыдычныя тэрміны, альтэрнатыўныя ўжываным, што з’яўляюцца калькамі з адпаведных рускіх тэрмінаў. Гэтыя тэрміны ілюструюцца прыкладамі выкарыстання ў заканадаўчым тэксце ў аўтарскім перакладзе. Пэўныя прапановы іх аўтараў уяўляюцца цалкам слушнымі. Напрыклад, тэрмін стараславянскага паходжання *адчужэнне* прапанавана замяніць на *адцуранне* [8, с. 121]. Хоць корань *-чуж-* неаспрэчна ўласцівы для беларускай мовы, перавагі другога тэрміна перад першым у тым, што ён больш дакладна перадае змест юрыдычнага паняцця: тэрмін павінен паказаць не тое, што пэўны аб’ект, напрыклад маёмасць, робіцца чужой, а тое, што ад яе адмаўляюцца, адцураюцца, а ўжо ў выніку гэтага яна робіцца для таго, хто адцураўся, чужой, *адцуранай маёмасцю*. Нельга не пагадзіцца і з меркаваннямі, змешчанымі ў нататцы «Цывільнае ці грамадзянскае» аб неабходнасці адрозніваць гэтыя словы і дарэчна іх ўжываць [9, с. 126–127].

У значна большай меры моўныя аспекты права даследаваны на рускамоўным матэрыяле. Перш за ўсё варта ўзгадаць манаграфію Н. Ф. Коўкель «Логика и язык закона», у якой на падставе абагульнення вынікаў, прадстаўленых у руска- і іншамоўнай навуковай літаратуры па праблеме, аўтар фармулюе лагічныя, лінгвістычныя і семіятычныя асаблівасці законаў. Найбольшую ўвагу чытача-філолага прыцягваюць, натуральна, тыя фрагменты манаграфіі, у якіх ідзе размова аб лінгвістычных асаблівасцях заканадаўчых тэкстаў. Н. Ф. Коўкель салідарызуецца з даследчыкамі, якія не залічваюць тэксты законаў і іншых нарматыўна-прававых актаў да афіцыйна-справаводчага стылю, а вылучаюць самастойны нарматыўна-прававы стыль. Даследчыца піша, што «тэксты нарматыўна-прававых актаў, у тым ліку і тэксты законаў, валодаюць асобай стылістыкай» [10, с. 225], паколькі ў іх, у адрозненне ад іншых афіцыйных дакументаў, закадзіраваны нормы права. Аднак у ліку спецыфічных стылістычных прыкмет прававых тэкстаў, на наша меркаванне, названы якраз тыя, што характарызуюць жанравую спецыфіку заканадаўчага падстылю афіцыйна-справаводчага стылю: наяўнасць юрыдычнай тэрміналогіі, высокі ўзровень стандартнасці і стэрэатыпінасці лексічных сродкаў, ужыванне сродкаў, якія павялічваюць змястоўна-

інфармацыйны аб'ём сказа (дзеепрыметнікавыя звароты, аднародныя члены сказа і пад.). Такія адметнасці з большай або меншай мерай інтэнсіўнасці выкарыстання (у залежнасці ад жанру тэксту) уласцівы не толькі прававым, але і іншым тэкстам афіцыйна-справаводчага стылю.

Аўтар манаграфіі «Логика и язык закона» лічыць, што прававая лінгвістыка з'яўляецца інтэгрэванай галіной юрыспрудэнцыі. У навуковай літаратуры на конт галіновай прыналежнасці прававой лінгвістыкі выказаны і іншыя меркаванні. Напрыклад, у дысертацыйным даследаванні расійскага філолага Р. М. Камаровай адзначаецца: «Мову права, як і маніфестуючыя яе тэксты, залічваюць да недастаткова вывучаных галін лінгвістыкі» [11, с. 3]. Украінскі мовазнавец Ю. Ф. Прадзід у адной з публікацый узнімае пытанне аб месцы юрыдычнай лінгвістыкі ў іерархіі навуковых спецыяльнасцей. Правёўшы аналіз пераліку спецыяльнасцей, па якіх праводзіцца абарона дысертацый ва Украіне, ён прыходзіць да высновы, што паводле ўзору іншых інтэгрэваных («фізічная хімія» належыць да хімічных навук, «эканамічная геалогія» – да геалагічных, «юрыдычная псіхалогія» – да псіхалагічных) «юрыдычную лінгвістыку належыць аднесці да філалагічных навук» [12, с. 39]. Заснавальнік сібірскай школы расійскай юрыслінгвістыкі М. Д. Голеў у прадмове да першага выпуску зборніка навуковых артыкулаў «Юрислингвистика» характарызуе юрыслінгвістыку як спецыфічную галіну лінгвістычных ведаў [13, с. 13], а тэрмінам *лінгваюрэстыка* называе сферу навуковых ведаў, што «займаецца лінгвістычнымі аспектамі права і таму з'яўляецца раздзелам юрыспрудэнцыі» [13, с. 19]. Існуе і думка, што юрыдычная лінгвістыка не належыць ні да юрыспрудэнцыі, ні да ўласна лінгвістыкі. Яна развіваецца на стыку гэтых навук [14, с. 36].

Натуральна, што ідэальным варыянтам было б правядзенне даследаванняў па інтэгрэваных галінах навукі «інтэгрэванымі» спецыялістамі, у нашым выпадку тымі, якія маюць падрыхтоўку як мовазнаўцы і як правазнаўцы. Да такіх спецыялістаў належаць: у ЗША – П. Цірсма (P. Tiersma) [15, с. 225], у Расіі – А. І. Галяшына, Т. У. Губаева, ва Украіне – Б. Р. Стэцюк [12, с. 38–39].

Вынікам актывізацыі нарматворчай дзейнасці ў Рэспубліцы Беларусь з'явілася ўзрастанне цікавасці юрыстаў да лінгвістычнага аспекту правазнаўчай дзейнасці. Вылучаецца некалькі напрамкаў даследаванняў. Найбольшая ўвага надаецца аналізу лексікі, найперш тэрміналагічнай, якасці моўнага забеспячэння прававых адносін, у прыватнасці неабходнасці лінгвістычнай экспертызы, пытанню ўдасканалення мовы тэкстаў крыніц права ў кантэксце развіцця інфармацыйна-камунікатыўных тэхналогій і інтэграцыі Беларусі ў сусветную інфармацыйную прастору, праблемам даступнасці заканадаўства.

Увага беларускіх **мовазнаўцаў** да прававых тэкстаў як аб'екта вывучэння слабейшая. Гэта і не выпадкова. На меркаванне М. Д. Голева, такія тэксты і іх асобныя кампаненты радзей трапляюць у сферу ўвагі філолагаў з прычыны інтуітыўнага адчування таго, «што пры тлумачэнні ўласна юрыдычных тэкстаў адбываецца істотны адрыў ад прывычных для лінгвістаў прэзумпцый; такія даследаванні значна глыбей набліжаюцца да спецыфічнага слою юрыдычнай мовы, ... паколькі словы і тэксты ў іх непазбежна тлумачацца менавіта праз прызму закона (і адпаведна – юрыдычных паняццяў)» [13, с. 24].

У пэўнай меры даследаваным кампанентам сучаснага юрыдычнага маўлення з'яўляецца тэрміналогія. Перш за ўсё варта адзначыць дысертацыйныя працы.

У 2004 г. М. У. Бураковай абаронена кандыдацкая дысертацыя «Юрыдычная тэрміналогія ў беларускай мове», у якой даследаваны назвы паняццяў крымінальнага і грамадзянскага права, выяўленых з тэкстаў заканадаўчых актаў, навуковых прац па юрыспрудэнцыі, са слоўнікаў і даведнікаў, у лексіка-семантычным і словаўтваральным аспектах. Аўтар выказвае спадзяванне, што праведзенае ёю комплекснае вывучэнне і апісанне названай лексікі «адкрывае далейшыя перспектывы сістэмнага даследавання ўсяго корпуса беларускай юрыдычнай тэрмінасістэмы» [16, с. 15].

Параўнальны лексіка-семантычны і структурна-дэрывацыйны аналіз беларускай і рускай тэрмінасістэм права «з улікам гістарычных умоў і крыніц фарміравання» – мэта дысертацыйнага даследавання «Беларуская і руская тэрміналогія права (супастаўляльны аспект)» М. Г. Антанюк. У працы закранаецца такая недаследаваная праблема, як рэцэпцыя беларускіх прававых тэрмінаў рускай мовай. Падкрэслена, што «найбольш вялікі беларускамоўны ўплыў на развіццё

рускай тэрміналогіі права адбываўся ў XVI–XVIII стст.» [17, с. 6]. Значнай крыніцай запазычвання старабеларускай тэрміналогіі з’явіўся перакладзены на рускую мову Статут ВКЛ 1588 г. Адзначаецца, што з другой палавіны XIX ст. пачынаецца адваротны працэс – рускамоўны уплыў на беларускую прававую лексіку. Разам з тым, у сучаснай беларускай тэрміналогіі права, як сцвярджае даследчыца, «назіраецца тэндэнцыя выкарыстання нацыянальных моўных сродкаў ва ўмовах выбару паміж рускамоўным і ўласнамоўнымі варыянтамі» [17, с. 16].

Большая ўвага нададзена вывучэнню мовы справаводства (А. А. Каўрус, А. В. Губкіна, Т. І. Салавянчык, Л. Р. Белка, С. Я. Богуш). Шырока прадстаўлены даследаванні, у якіх вырашаюцца праблемы, вызначальныя для вывучэння мовы права: складванне і развіццё беларускай навуковай тэрміналогіі (Л. А. Антанюк, В. П. Красней, В. К. Шчэрбін, Д. В. Дзятко, Л. М. Мінакова), праблема пераемнасці паміж старабеларускім і новым перыядамі (А. І. Жураўскі, І. А. Гапоненка, Г. К. Ціванова, І. У. Будзько, С. М. Струкава), функцыянаванне і развіццё літаратурнай мовы на асобных этапах новага перыяду (А. Я. Баханькоў, М. Г. Булахаў, І. А. Гапоненка, І. К. Германовіч).

Інтэнсіўнасць лінгвістычнага даследавання мовы прававых тэкстаў у многім залежыць ад стану функцыянальнай стылістыкі той або іншай мовы. У беларусістыцы аб’ектамі стылістычнага даследавання часцей за ўсё з’яўляюцца мастацкія і публіцыстычныя тэксты. Звесткі пра асаблівасці мовы афіцыйных тэкстаў прыводзяцца ў навучальнай літаратуры па стылістыцы, прычым нярэдка лінгвістычныя адметнасці рускамоўных афіцыйных тэкстаў механічна пераносяцца ў дапаможнікі па стылістыцы беларускай мовы. Паколькі мова юрыдычных тэкстаў – гэта функцыянальная разнавіднасць нацыянальнай літаратурнай мовы, то выпрацоўка іх лінгвістычных сродкаў не можа цалкам грунтавацца на тэарэтычных асновах, выпрацаваных у іншых, нават блізкароднасных, мовах. Для стварэння навукова абгрунтаваных патрабаванняў да мовы прававых актаў неабходна назапасіць і сістэматызаваць звесткі аб асноўных заканамернасцях і тэндэнцыях складвання, развіцця і функцыянавання ўласнамоўных сродкаў. Такія звесткі можна атрымаць на падставе скрупулёзнага вывучэння існуючых тэкстаў. Нават ва ўмовах істотных інтэрферэнцыйных працэсаў беларуска- і рускамоўныя юрыдычныя тэксты адрозніваюцца шэрагам параметральных прыкмет, асабліва заўважных на граматычным узроўні.

Актывізацыі навуковых даследаванняў моўных аспектаў юрыдычных тэкстаў паспрыялі б фарміраванне і развіццё навучальнага кірунку ў гэтай галіне. Надзвычай слушнымі ўяўляюцца прапановы аб ажыццяўленні мер, накіраваных на павышэнне «ўзроўню валодання суб’ектамі нарматворчай і правапрымяняльнай дзейнасці тэрміналогіяй на беларускай мове» [18, с. 75]. Пакуль што мэтанакіраваная падрыхтоўка спецыялістаў такога профілю не наладжана. Студэнты юрыдычных спецыяльнасцей вывучаюць курс «Беларуская мова (прафесійная лексіка)». З мэтай дапамогі ў авалоданні імі асновамі лінгвістычных ведаў, неабходных для выкарыстання ў будучай прафесійнай дзейнасці, падрыхтаваны навучальныя дапаможнікі [19–21].

Неабходнасць большых навуковых набыткаў у даследаванні мовы права ў Беларусі асабліва выразная на фоне дасягненняў у іншых, найперш суседніх краінах. Даследаванням па мове прававой камунікацыі там папярэднічалі грунтоўныя распрацоўкі па функцыянальнай стылістыцы. Павелічэнне колькасці прац і ўдасканаленне даследчых метадык прывялі да ўзнікнення новай навуковай галіны на стыку лінгвістыкі і права – юрыдычнай лінгвістыкі, або юрыслінгвістыкі.

Вывучэнне мовы юрыдычных тэкстаў ва Украіне. Публікацыі па акрэсленай праблеме пачалі рэгулярна з’яўляцца ва Украіне ў 1990-я гг. Напрыклад, у часопісе «Право України» былі апублікаваны артыкулы Н. Арцікуцы, С. Краўчанкі, О. Капіленкі, М. Леаненкі і інш. Затым былі падрыхтаваны і абаронены дысертацыйныя даследаванні як у галіне юрыспрудэнцыі (З. А. Трасцюк, С. П. Краўчанка, В. Я. Радзецка), так і ў галіне філалогіі (Б. Р. Стэцюк, С. А. Талста, О. І. Білаусава, Н. В. Руколянська). Дасягненні ўкраінскіх навукоўцаў у галіне даследавання мовы права абагульнены ў тэматычным бібліяграфічным даведніку, які ўключае звыш 500 пазіцый [22], і паводле слоў яго ўкладальніка доктара філалагічных навук прафесара Ю. Ф. Прудзіда, гэты пералік з’яўляецца далёка не поўным, паколькі ў яго не ўвайшоў шэраг прац, апублікаваных за межамі Украіны. Аб узрастанні цікавасці да юрыдычнай лінгвістыкі ва Украіне сведчаць і праведзеныя канферэнцыі па праблемах гэтай галіны даследаванняў. Напрыклад, у канферэнцыі «Права і лінгвістыка», праведзенай у 2003 г. Крымскім юрыдычным інстытутам МУС Украіны,

прынялі ўдзел звыш 150 навукоўцаў з Украіны, Польшчы, Расіі, Славакіі, Германіі, сярод якіх 29 дактароў і звыш 80 кандыдатаў навук [12, с. 36]. Актыўнае павелічэнне колькасці даследаванняў па праблемах мовы права выклікала неабходнасць узяць пытанне аб прызнанні ВАК юрыдычнай лінгвістыкі як самастойнай навуковай спецыяльнасці. Юрыдычная лінгвістыка развіваецца ва Украіне і як навучальная дысцыпліна. Закладваецца і такі напрамак, як лінгваэксперталогія.

Вывучэнне мовы юрыдычных тэкстаў у Расіі. Яшчэ больш значныя дасягненні рускай юрыдычнай лінгвістыкі, у якой ужо склаліся навуковыя школы. Асабліва вылучаецца сібірская школа (Кемерава–Барнаул–Новасібірск) пад кіраўніцтвам праф. М. Д. Голева. З 1999 г. Алтайскі дзяржаўны ўніверсітэт сумесна з Кемераўскім дзяржаўным універсітэтам выдае профільны зборнік навуковых прац «Юрислингвистика», у якім публікуюцца матэрыялы даследаванняў філолагаў, юрыстаў, журналістаў у галіне юрыслінгвістыкі, лінгваканфлікталогіі і лінгваэксперталогіі. У 2013 г. зборнік атрымаў статус часопіса. Рэгулярна праводзіцца інтэрнэт-канферэнцыя «Права як дыкурс, тэкст і слова». На думку італьянскага славіста Л. Галеціяні, «міждысцыплінарная накіраванасць і шырыня даследчага дыяпазону сібірскай школы выйграе ад таго, што ў ліку аўтараў зборніка і ўдзельнікаў канферэнцыі – не толькі лінгвісты, але і вядомыя спецыялісты права» [23, с. 246]. У названых навучальных установах ажыццяўляецца падрыхтоўка студэнтаў, магістрантаў і аспірантаў па праблемах узаемадзеяння мовы і права. Міжнародныя навукова-практычныя канферэнцыі «Мова і права: актуальныя праблемы ўзаемадзеяння» праводзяцца асацыяцыяй лінгвістаў-экспертаў Поўдня Расіі (Растоў-на-Доне). Па выніках гэтых канферэнцый выдаюцца зборнікі артыкулаў іх удзельнікаў па разнастайных праблемах юрыслінгвістыкі. Найбольшыя дасягненні рускай юрыслінгвістыкі адзначаюць у судовай лінгвістыцы, прадстаўленай лінгвакрыміналістыкай, лінгвістычнай экспертызаі у судзе, судовым маўленнезнаўствам. Значныя дасягненні маскоўскай школы лінгвакрыміналістыкі, заснаванай Л. У. Златауставай.

Вывучэнне мовы юрыдычных тэкстаў у Польшчы. Пачаткам навуковай зацікаўленасці польскіх даследчыкаў мовай прававой камунікацыі лічыцца сярэдзіна XX ст. Піянерская роля ў даследаваннях гэтай галіны належыць Б. Урублеўскаму і яго працы «Мова права і правазнаўцаў» («Język prawnu i prawniczy»), выдадзенай у 1948 г. у Кракаве. Некаторы час даследаванне мовы права адбывалася ў тэарэтычна-правазнаўчым кірунку. Адна з галоўных праблем, на якой была сканцэнтравана ўвага навукоўцаў, – структура мовы, ужыванай у сферы прававой камунікацыі. У межах мовы, звязанай з правам, Б. Урублеўскі адрозніваў мову права (język prawnu) і мову правазнаўцаў, на якой спецыялісты інтэрпрэтавалі і папулярывавалі нормы права (język prawniczy). На падставе гэтага падзелу ў межах мовы права пачалі вылучаць мову заканадаўчых прадпісанняў і мову юрыдычных нормаў (język przepisów prawnych і język norm prawnych), а ў межах мовы правазнаўцаў – мову юрыдычнай навукі і мову юрыдычнай практыкі (język nauki prawa і język praktyki prawniczej). Аднак, як слушна адзначае Й. Гжэляк, відавочна, што далёка не ўсе віды юрыдычных дакументаў змяшчаюцца ў межах вылучаных разнавіднасцей мовы прававой камунікацыі [24, с. 12]. Куды належала залічваць дакументы, складзеныя не правазнаўцамі? Напрыклад, заяву прыватнай асобы ў суд аб вырашэнні пэўнай праблемы. Такая заява не належыць ні да мовы права, ні да мовы правазнаўцаў. У сувязі з гэтым М. Зелінскім была прапанавана канцэпцыя *каляпраўных моў*: у цэнтры прававой камунікацыі, паводле гэтай канцэпцыі, знаходзіцца *мова права*, а ўсе астатнія віды прававых зносін абслугоўваюць *каляпраўныя мовы*. У найбліжэйшым крузе да *мовы права* знаходзяцца *мовы правазнаўцаў*. М. Зелінскі настойвае на форме множнага ліку гэтага тэрміна, паколькі мовы правазнаўцаў не з’яўляюцца аднароднымі, а прадстаўлены некалькімі тыпамі [25, с. 64]. Найбольш аддаленыя кругі – гэта *каляпраўныя мовы*, якімі аб праве і звязаных з ім праблемах пішуць і гавораць палітыкі і журналісты, а самы аддалены круг – мова, якой абывацелі карыстаюцца ў сферы праваадносін [25, с. 72]. Узнімаліся і вырашаліся таксама пытанні статусу мовы права і яго спецыфічных уласцівасцей, даследаваліся асобныя моўныя элементы, некаторыя стылёвыя якасці, спецыфіка лексічнага складу.

Паралельна вялося даследаванне мовы прававой камунікацыі і лінгвістамі. Спачатку з’явіліся агульныя апісанні асаблівасцей мовы права як разнавіднасці афіцыйна-справаводчага стылю. Аб’ектам вывучэння была і юрыдычная тэрміналогія. Значную ўвагу мовазнаўцаў прыцягвалі тэксты права ў аспекце культуры маўлення. Культуры маўлення ў прафесійнай дзейнасці юрыстаў

прывечаны цыкл публікацый Г. Ядацкай, а таксама асобнае яе выданне «Моўны параднік для юрыстаў» («Poradnik językowy dla prawników») [26]. Развіццё лінгвістычнай тэорыі тэксту стымулявала даследаванне ў гэтым кірунку і мовы прававой сферы. З'явіліся даследаванні па праблеме спецыфікі тэкстаў асобных жанраў. Так, асаблівасці жанру канстытуцыі прадстаўлены ў даследаваннях М. Т. Лізісвай і Ё. Гжэляк. Увагу даследчыкаў прыцягвалі не толькі сучасныя юрыдычныя тэксты, але і старажытныя, у тым ліку і старабеларускія [27].

Як адзначае Ё. Гжэляк, да нядаўняга часу даследаванні мовы права праводзіліся спецыялістамі ў галіне тэорыі права і ў галіне мовазнаўства адасоблена, атрыманыя навуковыя набыткі ўзаемна не выкарыстоўваліся. Раз'яднанасць даследчых намаганняў адмоўна адбівалася на іх выніках: юрысты, даследуючы мову права, засноўваліся на састарэлых лінгвістычных канцэпцыях, мовазнаўцы заслугоўвалі папрокаў за некарэктнае ўжыванне юрыдычнай тэрміналогіі, неадрозненне актаў прымянення права і яго крыніц [24, s. 20]. Пераломным момантам у вывучэнні мовы прававой камунікацыі лічыцца правядзенне міждысцыплінарнай канферэнцыі ў кастрычніку 2003 г. у Камені Слэнскім, дзе бралі ўдзел як лінгвісты, так і юрысты, якія даследуюць мову права. Вынікам стала выданне зборніка матэрыялаў канферэнцыі «Мова–права–грамадства» («Język–prawo–społeczeństwo»), у прадмове да якога адзначана, што ва ўмовах узростання ролі права ў грамадстве аўтары прадстаўленых публікацый усведамляюць важнасць супрацоўніцтва правазнаўцаў і мовазнаўцаў у праватворчым працэсе [28, s. 7]. Аб далейшым развіцці закладзенай традыцыі сведчаць іншыя сумесныя навуковыя мерапрыемствы. Так, у Варшаве ў 2007 г. адбылася канферэнцыя пад назвай «Мова польскага заканадаўства, або зразумеласць выкладу і прымянення права» («Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowania prawa») [29]. На ёй таксама былі заслуханы і абмеркаваны даклады як правазнаўцаў, так і лінгвістаў.

Заклучэнне. Супастаўленне ўзроўню даследаванасці мовы заканадаўства ў беларусістыцы з дасягненнямі польскай, расійскай і ўкраінскай юрыдычнай лінгвістыкі выразна акрэслівае кола праблем, якія патрабуюць неадкладнага вырашэння для ўмацавання пазіцый беларускай мовы ў заканадаўчай сферы і стварэння лінгвістычнай базы для суцэльнага афіцыйнага апублікавання прававых актаў на абедзвюх дзяржаўных мовах. Найважнейшыя з іх – выпрацоўка навукова абгрунтаваных патрабаванняў да мовы заканадаўства на падставе вывучэння нацыянальных стылеўтваральных рэсурсаў наяўных беларускамоўных юрыдычных тэкстаў; тэрміналагічнае, перакладчыцкае і тэрмінаграфічнае забеспячэнне юрыдычнай дзейнасці; лінгвістычная адукацыя спецыялістаў у галіне права і падрыхтоўка філолагаў для лінгвістычнай экспертызы заканадаўчых тэкстаў.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Грэдынгер, М. Да дзесяцігоддзя Грамадзянскага кодэкса ў БССР / М. Грэдынгер. – Менск : Выд-ва Беларус. акад. навук, 1933. – 76 с.
2. Грэдынгер, М. Да пытання аб аўтэнтычнасці тэксту закона пры раўнапраўнасці дзвюх ці некалькіх моў / М. Грэдынгер // Працы Беларус. дзярж. ун-ту. – 1930. – № 25. – С. 77–90.
3. Гуткоўскі, М. Беларуская праўная тэрміналогія / М. Гуткоўскі // Працы Беларус. дзярж. ун-та. – 1927. – № 14–15. – С. 81–91.
4. Гуткоўскі, М. Утварэнне законаў у БССР / М. Гуткоўскі // Запіскі аддзела гуманітарных навук. – Менск, 1929. – Т. 1 : Працы кафедры сучаснага права. – С. 212–228.
5. Гаўзэ, Ф. Да пытання аб беларускай юрыдычнай тэрміналогіі / Ф. Гаўзэ // Вес. Нар. камісарыяту юстыцыі БССР. – 1927. – № 1. – С. 23–24.
6. Окіншэвіч, Л. Да пытання пра беларускую юрыдычную тэрміналогію / Л. Окіншэвіч // Польша. – 1928. – № 4. – С. 187–195.
7. Гражданский процесс. Общая часть : учеб. по специальности “Правоведение” и “Экономическое право” для студентов вузов / под общ. ред. Т. А. Белова [и др.]. – Минск : Амалфея, 2000. – 576 с.
8. Белавусаў, У. Юрыдычная тэрміналогія: нарыс праблематыкі / У. Белавусаў // Праўнік. – 2005. – № 1. – С. 120–124.
9. Касьян, К. Цывільнае ці грамадзянскае? / К. Касьян // Праўнік. – 2005. – № 1. – С. 126–128.
10. Ковкель, Н. Ф. Логіка і язык закона / Н. Ф. Ковкель. – Минск : Право і экономика, 2009. – 297 с.
11. Комарова, Р. Н. Язык закона: лингвистические характеристики: (на материале текста Германского гражданского уложения) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Р. Н. Комарова ; С.-Петерб. гос. ун-т. – СПб., 2000. – 19 с.

12. Прадід, Ю. Ф. Юридическая лингвистика в Украине: вчера, сегодня, завтра / Ю. Ф. Прадід // Юрислингвистика-5: юридические аспекты языка и лингвистические аспекты права : межвуз. сб. науч. ст. / Лаб. юрислингвистики и развития речи Алт. гос. ун-та, Ассоц. лингвистов-экспертов и преподавателей «Лексис» ; [отв. ред. Н. Д. Голев]. – Барнаул, 2004. – С. 33–42.
13. Голев, Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении / Н. Д. Голев // Юрислингвистика-1: проблемы и перспективы : межвуз. сб. науч. тр. / отв. ред. Н. Д. Голев. – Барнаул, 1999. – С. 13–61.
14. Доу Кэюнь. Юридическая лингвистика как научный предмет в Китае / Кэюнь Доу // Юрислингвистика-8: русский язык и современное российское право : межвуз. сб. науч. ст. / Кемеров. гос. ун-т, каф. рус. яз. КемГУ, Ассоц. лингвистов-экспертов и преподавателей «Лексис» ; [отв. ред. Н. Д. Голев]. – Кемерово ; Барнаул, 2007. – С. 36–42.
15. Пузевич, Т. В. Исследования языка права в англо-американской лингвистике и юриспруденции / Т. В. Пузевич // Лингвокультурологическая парадигма в современных исследованиях : сб. науч. тр. / Гродн. гос. ун-т. – Гродно, 2011. – С. 223–228.
16. Буракова, М. У. Юрыдычная тэрміналогія ў беларускай мове : аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук : 10.02.01 / М. У. Буракова ; Гомел. дзярж. ун-т. – Гомель, 2004. – 21 с.
17. Антанюк, М. Г. Беларуская і руская тэрміналогія права (супастаўляльны аспект) : аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук : 10.02.01 ; 10.02.02 / М. Г. Антанюк ; Беларус. дзярж. ун-т. – Мінск, 2008. – 24 с.
18. Сенько, А. С. Лингвистическое обеспечение норм законодательства о языке судопроизводства / А. С. Сенько // Юстыцыя Беларусі. – 2012. – № 3. – С. 72–75.
19. Венідзіктаў, С. В. Беларуская мова: юрыдычная лексіка : вучэб. дапаможнік / С. В. Венідзіктаў, С. І. Даніленка. – Мінск : Изд-во Гревцова, 2013. – 151 с.
20. Каценка, А. В. Беларуская мова. Юрыдычная лексіка : вучэб. дапаможнік / А. В. Каценка, В. К. Мароз. – Мінск : Акад. МУС, 2012. – 137 с.
21. Смольская, Т. М. Беларуская мова. Юрыдычная лексіка : вучэб. дапаможнік / Т. М. Смольская, Л. У. Хрышчановіч. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск : Рэсп. ін-т выш. шк., 2011. – 239 с.
22. Прадід, Ю. Ф. Юридична лінгвістыка : temat. бібліогр. довід. / Ю. Ф. Прадід. – Сімферополь : Доля, 2003. – 48 с.
23. Голетиани, Л. О развитии юридической лингвистики в России и Украине [Электронный ресурс] / Л. Голетиани // Studi Slavistici. – 2011. – Vol. VIII. – С. 241–262. – Режим доступа: <http://www.fupress.net/index.php/ss/article/download/10532/9932>. – Дата доступа: 26.05.2015.
24. Grzelak, J. Polski język prawa – w perspektywie glottodydaktycznej [Electronic resource] : praca doktorska / J. Grzelak. – Poznań, 2010. – 464 s. – Mode of access : <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/352/1/Grzelak.pdf>. – Date of access: 09.03.2013.
25. Zieliński, M. Języki prawne i prawniczy / M. Zieliński // *Polszczyzna 2000: oredzie o stanie języka na przelomie tysiącleci* / red. W. Pisarek. – Krakow, 1999. – S. 50–74.
26. Jadacka, H. Poradnik językowy dla prawników / H. Jadacka. – Warszawa : Wydaw. Nauk. Semper, 2002. – 174 s.
27. Lizisowa, M. T. Konfrontacja pojęć prawnych w słowniku Konstantego Szywrida i w statutach litewskich / M. T. Lizisowa // *Acta Baltico-Slavica*. – 2006. – Vol. 30. – P. 145–164.
28. Język – prawo – społeczeństwo : materiały z Międzynar. konf., Kameń Ślonski, październik 2003 / Uniw. Opolski ; red. E. Malinowska. – Opole : Uniw. Opolski, 2004. – 205 s.
29. Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowania prawa [Electronic resource] : materiały z konf. zorganizow. przez Komisję Kultury i Środków Przekazu oraz Komisję Ustawodawczą, Warszawa, 7 grudnia 2006 r. / Senat Rzeczypospolitej Polskiej. – Warszawa : Kancelaria cennatu, 2007. – 104 s. – Mode of access : <http://ww2.senat.pl/k6/agenda/seminar/061207.pdf>. – Date of access: 10.04.2013.

References

1. Gredynger M. *The decade of the civil code of the Byelorussian SSR*. Minsk, Publishing House of the Belarussian Academy of Sciences, 1933. 76 p. (in Belarussian).
2. Gredynger M. To the question of the authenticity of the text of the law at equality of two or more languages. *Pratsy Belaruskaga dzyarzhajnaga universytetu* [Works of the Belarussian State University], 1930, no. 25, pp. 77–90 (in Belarussian).
3. Gutkouski M. Belarussian legal terminology. *Pratsy Belaruskaga dzyarzhajnaga universytetu* [Works of the Belarussian State University], 1927, no. 14–15, pp. 81–91 (in Belarussian).
4. Gutkouski M. Creation of laws in the BSSR. *Zapiski addzela гуманітарных навук. Т. 1. Pratsy kafedry suchasnaga prava* [Notes of the Department of Humanities. Vol. 1. Of the department of modern law]. Minsk, 1929, pp. 212–228 (in Belarussian).
5. Gauze, F. To the question of Belarussian legal terminology. *Vestsi Narodnaga komisaryyatu yustytsyi BSSR* [Lead the People’s Commissariat of Education BSSR], 1927, no. 1, pp. 23–24 (in Belarussian).
6. Okinshevich L. To the question of Belarussian legal terminology. *Polymya* [Flames], 1928, no. 4, pp. 187–195 (in Belarussian).
7. Belova T. A., Verkhovodko I. I., Golovanov V. G., Yurkevich N. G. *Civil procedure. General part*. Minsk, Amalfeya Publ., 2000. 576 p. (in Russian).
8. Belavusau U. Legal terminology: study problems. *Praunik* [Pravnik], 2005, no. 1, pp. 120–124 (in Belarussian).
9. Kas’tsyan K. Civilian or civil? *Praunik* [Pravnik], 2005, no. 1, pp. 126–128 (in Belarussian).
10. Kovkel’ N. F. The logic and language of law. Minsk, Pravo i ekonomika Publ., 2009, 297 p. (in Russian).

11. Komarova R. N. The language of the law: linguistic features : (based on the text of the German civil code): avtoref. diss. kand. filol. sciences. St. Petersburg, 2000. 19 p. (in Russian).
12. Pradid Yu. F. Legal Linguistics in Ukraine: yesterday, today and tomorrow. *Yurislingvistika-5: yuridicheskie aspekty yazyka i lingvisticheskie aspekty prava: mezhvuzovskii sbornik nauchnykh statei* [Jurislingvo-5: legal aspects of language and linguistic aspects of law: intercollegiate collection of scientific articles]. Barnaul, 2004, pp. 33–42 (in Russian).
13. Golev N. D. Legal aspect of the language in the linguistic coverage. *Yurislingvistika-1: problemy i perspektivy: mezhvuzovskii sbornik nauchnykh statei* [Jurislingvo-1: problems and prospects: intercollegiate collection of scientific articles]. Barnaul, 1999, pp. 13–61 (in Russian).
14. Dou Keyun'. Legal Linguistics as a scientific subject in China. *Yurislingvistika-8: russkii yazyk i sovremennoe rossiiskoe pravo: mezhvuzovskii sbornik nauchnykh statei* [Jurislingvistics-8: Russian language and modern Russian law: intercollegiate collection of scientific articles]. Kemerovo, Barnaul, 2007, pp. 36–42 (in Russian).
15. Puzevich T. V. Studies of the language of law in Anglo-American linguistics and jurisprudence. *Lingvokul'turologicheskaya paradigma v sovremennykh issledovaniyakh: sbornik nauchnykh trudov* [Linguistic and cultural paradigm in modern studies: a collection of scientific papers]. Grodno, 2011, pp. 223–228 (in Russian).
16. Burakova M. U. Legal terminology in Belarusian: avtoref. diss. kand. filol. sciences. Gomel', 2004, 21 p. (in Belarusian).
17. Antanyuk M. G. Belarusian and Russian terminology of law (comparative aspect): avtoref. diss. kand. filol. sciences. Minsk, 2008, 24 p. (in Belarusian).
18. Sen'ko A. Linguistic support of the norms of legislation on the language of legal proceedings. *Yustytsyya Belarusi* [Justice of Belarus], 2012, no. 3, pp. 72–75 (in Russian).
19. Venidziktau S. V., Danilenka S. I. *Belarusian language: legal vocabulary*. Minsk, Grevtsov Publ., 2013, 151 p. (in Belarusian).
20. Katsenka A. V., Maroz V. K. *Belarusian language. Legal vocabulary*. Minsk, Academy of the Ministry of Internal Affairs, 2012. 137 p. (in Belarusian).
21. Smol'skaya T. M., Khryshchanovich L. U. *Belarusian language. Legal vocabulary*. Minsk, Republican Institute for Higher Education, 2011. 239 p. (in Belarusian).
22. Pradid Yu. F. *Legal linguistics: thematic bibliographic directory*. Simferopol, Dolya Publ., 2003. 48 p. (in Ukrainian).
23. Goletiani L. Recent developments in legal linguistics in Russia and Ukraine. *Studi Slavistici*, 2011, vol. 8, pp. 241–262. Available at: <http://www.fupress.net/index.php/ss/article/download/10532/9932> (accessed 26.05.2015) (in Russian).
24. Gzhelak J. *Polski język prawa – w perspiektywie glottodydaktycznej* [Polish law in the perspective of glottodidactic]. Poznan, 2010. 464 p. Available at: <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/352/1/Grzelak.pdf> (accessed 09.03.2013) (in Polish).
25. Zieliński, M. *Języki prawne i prawniczy* [Legal language and language of lawyers]. *Polszczyzna 2000: oredzie o stanie języka na przelomie tysiacleci Polish 2000* [Polish 2000: oredzie on the state of language at the turn of the millennium Polish 2000]. Krakow, 1999, pp. 50–74 (in Polish).
26. Jadacka H. *Poradnik językowy dla prawników* [Language handbook for lawyers]. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe Semper Warsaw, 2002. 174 p. (in Polish).
27. Lizisowa M. T. *Konfrontacja pojęć prawnych w słowniku Konstantego Szywryda i w statutach litewskich* [The confrontation of legal concepts in the dictionary of Konstantinas Sirvydas and in the statutes of the Grand Duchy of Lithuania]. *Acta Baltico-Slavica*, 2006, vol. 30, pp. 145–164 (in Polish).
28. *Język – prawo – społeczeństwo : materiały z Międzynarodowej konferencji, Kameń Ślonski, październik 2003* [Language – law – society: proceedings of the international conference]. Opole, Uniwersytet Opolski 2004. 206 p. (in Polish).
29. *Język polskiej legislacji, czyli zrozumiałość przekazu a stosowania prawa: materiały z konferencji zorganizować przez Komisję Kultury i Środków Przekazu oraz Komisję Ustawodawczą, Warszawa, 7 grudnia 2006 r.* [Language of Polish legislation, or clarity of interpretation and application of law: proceedings of the conference]. Warszawa, 2007. 104 p. Available at: <http://ww2.senat.pl/k6/agenda/seminar/061207.pdf> (accessed 10.04.2013) (in Polish).

Информация об авторе

Кулеш Анна Ивановна – доктор филологических наук, профессор. Белорусский государственный университет (ул. К. Маркса, 31, 220030, Минск, Республика Беларусь). E-mail: kulesh_bsu@tut.by

Information about the author

Hanna I. Kulesh – D. Sc. (Philol.), Professor. Belarusian State University (31 K. Marksa Str., Minsk 220030, Belarus). E-mail: kulesh_bsu@tut.by